

Çin Tarihine Damgasını Vurmuş İki Türk Denizci Zheng He ve Yiğmiş

Fatma Ecem Ceylan*

Giriş

Çin Medeniyeti, dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Yaklaşık olarak 4000 yıllık yazılı bir geçmişe sahip olan Çin; antik çağlardan itibaren her olayı en küçük detayına kadar kaydetmiştir. Bugün Çin medeniyetine dair önemli bilgileri içeren bu kaynaklar, dünya tarihinin seyrinin değiştirilmesinde önemli kaynaklar olmuşlardır.

Coğrafi keşiflerden itibaren dünya tarihinin akışının batıya kayması, batının denizcilik, haritacılık, bilim, teknoloji vb. birçok alanda öne geçmesini sağlamıştır. Keşifler Çağı dönemini incelediğimizde; yaptığı keşifler ile ün kazanmış birçok ünlü isim karşımıza çıkmaktadır. Bu ünlü isimler, hepimizin aşına olduğu Christopher Columbus¹, Vasco da Gama²,

* Arş. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE, ecemgokdemir@gmail.com, ORCID:0000-0001-8989-8715

- 1 Cristopher Columbus, 1451 yılında Cenova'da doğmuştur. Batlamyus'un "Geography", Plutarch's "Lives", Pliny'nin "Natural History", Strabon'un "Geography", Seneca'nın "Natural Questions", Aeneas'ın "Historia Rerum Ubique Gestarum" ve Marco Polo'nun "Travels" eserleri Columbus'a büyük ilham vermiştir. Özellikle Marco Polo'nun eseri Asya'nın öğrenilmesinde Columbus'un başvurduğu en önemli kaynaklardan olmuştur. Columbus, İspanya'daki Katolik Kralların himayesi altında Atlantik Okyanusu'na 4 sefer düzenlemiştir. Asıl amacı Çin'e ve Hindistan'a ulaşmak olan Columbus, Portekizlerden bu keşif için yardım istemiştir ancak Portekizler bu teklifi geri çevirmişlerdir. Portekizlerden ret cevabı aldıktan sonra şansını İspanya ile denemek istemiştir. İspanya'nın desteğini alarak amiral gemisi Santa Maria ve beraberinde iki gemi, 120 kişilik mürettebat ile 1492 yılında yola çıkmıştır. Aynı yıl, Amerika'yı keşfetmiştir. Ayrıca Atlantik Okyanusu üzerinde Bahamalar, Küba, Haiti Adası, Porto Riko Adası, Hondras, Nikaragua, Kostarika kıyılarını keşfetmiştir. Dördüncü seyahatinde fırtınadan dolayı gemilerinin kullanılmaz hale gelmesi sonucunda Jamaika Adası'nda mahsur kalmıştır. Kurtarıldıktan sonra 1504 yılında yaşlı ve parasız bir şekilde İspanya'ya dönmüştür. 1506 yılında ölmüştür. (bk. Nazan Karakaş Özü, *Keşifler ve Coğrafya 15. ve 16. Yüzyıl Keşifleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015, s. 130-159.)
- 2 Vasco da Gama, 1460 yılında Portekiz Sines'de doğmuştur. 1497-1499, 1502-1503, 1524 yıllarında Hindistan'a yaptığı seferlerle Avrupa'dan Asya'ya deniz yolu hattının açılmasını sağlamıştır. (bk. Felipe Fernandez-Armesto, Eila M.J. Campbell, "Vasco da Gama" Maddesi,

Pedro Álvares Cabral³ ve Ferdinand Magellan⁴’dır. Bu kâşiflerden Christopher Columbus 1492 yılında Amerika’yı keşfetmiş,⁵ Vasco da Gama 1498 yılında

Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Vasco-da-Gama> , 04.05.2018, sa. 14:53) 1497 yılında 2 ya da 3 direkli 4 gemi (S. Gabriel, S. Raphael, Berrio ve 1 askeri gemi) ve yaklaşık olarak 170 kişilik bir mürettebatla Hindistan Seferi’ne çıkmıştır. (bk. Alvaro Velho, *A Journal Of The First Voyage Of Vasco Da Gama, 1497-1499*, çev. E. G. Ravenstein, Hakluyt Society, London 1898, s. 157-158, 174.) Ümit Burnu’nu dolaşarak 2 Mart’ta Mozambik’e, 21 Mayıs 1498’de Calicut’a ulaşmıştır. Amacına ulaşan Gama, 29 Ağustos 1498’de Calicut’dan ayrılmış ve 8-9 Eylül 1499’da Portekiz’e ulaşmıştır. (bk. H. R. Tate, “A Mediaeval Navigator: Vasco da Gama”, *Journal of the Royal African Society*, 43/171 (1944), s. 61-65.)

- 3 Pedro Álvares Cabral, 1467/1468 yılında Portekiz Belmonte’de doğmuştur. 22 Nisan 1500 yılında Brezilya’ya ayak basan ilk Avrupalı olarak ün kazanmıştır. 1499 yılında Vasco da Gama’nın Hindistan seferinden dönmesinin ardından Hindistan’a yeniden bir sefer düzenlenmek istenmiş ve Cabral bu seferin amirali olarak seçilmiştir. Donanması 13 gemiden oluşmaktadır. Seferdeki amaç ilk başlarda Calicut’da bir imalathane inşa etmek ve Gama’nın seferinde ziyaret etmediği Kılwa ve Sofala hakkında derinlemesine araştırma yapmaktır. Ancak Cabral, Gama’nın izlediği rotayı takip etmesine rağmen biraz daha uzağa giderek Brezilya’yı keşfetmiştir. Brezilya’dan yoluna devam eden Cabral bu sefer Ümit Burnu’ndan doğru rota ile dönerek Madagaskar’a ulaşmıştır. Mozambik ve Melinde’yi ziyaret ettikten sonra Eylül ayında Calicut’ a ulaşmıştır. Calicut’ta ilk başlarda iyi ticari ilişkiler kuran Cabral, Müslüman tüccarların imalathaneye saldırması üzerine Calicut’dan ayrılarak şehri bombalamış ve Müslümanlar ile iyi ilişkiler kurulamayacağına kanaat getirmiştir. Dönüş yolculuğundan önce Cannanur ve Cochin’e uğrayan Cabral, Temmuz 1501’de Lizbon’a varmıştır. (bk. Malyn Newitt, *A History of Portuguese Overseas Expansion, 1400–1668*, Routledge, London & NewYork 2005, s. 60-62.)
- 4 Ferdinand Magellan, 1480 yılında Portekiz’de doğmuştur. İlk seyahatine 1505 yılında çıkmış, uzun süre Hindistan’da kalmış ve bölgedeki Portekiz varlığını güçlendirmeye çalışmıştır. Buradayken Baharat Adaları ile ilgili de birçok bilgi edinmiştir. 1512 yılında Portekiz’e geri dönerek Kral’dan Baharat Adaları’nı keşif için gemi istemiştir. Bu isteği reddedildikten sonra İspanya Kralı’na teklif götürmüştür. Asya ile ticari ilişkiler kurmak isteyen Charles I, Magellan’ın teklifini kabul etmiş ve onun emrine 5 gemi (Trinidad, San Antonio, Concepción, Santiago ve Victoria) vermiştir. 1518 yılında İspanya’dan Güney Amerika’ya doğru yol almış, 28 Kasım 1520’de Pasifik Okyanusu’na girmiş ve geçtiği boğaz Macellan Boğazı adı ile anılmıştır. 1521 yılında Filipinlere ulaşmıştır. Burada Cebu Adası’nın lideri Rajah Mactan Adası’ndaki düşmanları ile savaşta Magellan’dan yardım istemiştir. Magellan bu teklifi geri çevirmemiş, 27 Nisan 1521 yılında Mactan Adası’ndaki düşman birlikleri tarafından öldürülmüştür. Magellan’ın Filipinler’deki seyahatinden sonra geriye yalnızca 3 gemi kalmıştır. Ancak gemicilerin yetersiz sayısından dolayı gemiciler Concepción’ı yakarak Trinidad ve Victoria ile yola devam etmişlerdir. Gemiler, Kasım ayında Baharat Adaları’na ulaşmıştır. 6 Eylül 1522 yılında sadece Victoria adlı gemi İspanya’ya ulaşabilmiştir. 250 mürettebat ile başlanılan yolculuk 18 mürettebatın İspanya’ya dönmesiyle son bulmuştur. Victoria gemisinin Kaptanı Juan Sebastián Elcano, Magellan’ın hayalini gerçekleştirmiş, Baharat Adaları’na ulaşmış ve Magellan’ın seyahatini tamamlayarak 17 mürettebat ile beraber dünya çevresinde dolaşan ilk insanlar olmuşlardır. (bk. Jim Ollhoff, *Ferdinand Magellan*, ABDO Publishing Company, Minnesota 2014.)
- 5 Son yıllarda Amerika’nın Columbus’dan daha önce keşfedildiğine dair bazı iddialar vardır. Gavin Menzies “1421 Çin’in Dünyayı Keşfettiği Yıl” adlı eserinde Amerika’nın ilk Çinliler tarafından keşfedildiğine dair teoriler ortaya atmaktadır. (Menzies’in Amerika’yı Çinliler keşfetti teorisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Gavin Menzies, *1421 Çin’in Dünyayı Keşfettiği Yıl*, Kalkedon Yayınları,

Hindistan'daki Calicut limanına ulaşmış, Pedro Álvares Cabral 1500 yılında Brezilya'yı keşfetmiş ve ardından Hindistan'daki Calicut limanına ulaşmış, Ferdinand Magellan 1519-1521 yılları arasında Baharat Adaları'nın ilerisine geçerek dünya çevresinde yolculuk yapmıştır. Böylelikle 15. ve 16. yüzyıllarda yaptıkları keşifler, kazandıkları zaferler ve sömürgeleştirdikleri ülkeler ile Portekizler ve İspanyollar, dünya denizcilik ve haritacılık alanlarında egemenlik sağlamışlardır.⁶

Burada Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'ndaki Portekiz gücünü kırmak için düzenlediği Hint Seferlerine de değinmekte fayda vardır. 16. yüzyılda Osmanlı denizcileri Hint Okyanusu'nda şöret yapmaya başlamışlar, Osmanlı topçuları ve tüfekçileri Asya ve Afrika ülkelerinde teknik sınıf ve savaşçı olarak aranan kişiler olmuşlardır.⁷ Ertuğrul Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 Yılındaki Hindistan Seferi" adlı makalesinde 1507 yılından 1531 yılına kadar

İstanbul 2014, s. 153-172.) Ancak Menzies'in eserinde ortaya attığı bu teoriler maalesef varsayımdan öteye gidememiştir. Fuat Sezgin "Amerika Kıtasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi" adlı eserinde Menzies'in ortaya attığı iddiaları çürütmüş ve Amerika Kıtasının ilk Müslümanlar tarafından keşfedildiğine dair kanıtlar ortaya koymuştur. Sezgin'e göre; 7. ve 8. yüzyıllardan itibaren Müslümanlar, dünyanın yuvarlak olduğu fikri ile beraber çok ince hesaplamalar yaparak enlem ve boylam hesapları yapmışlar, 10. yüzyılda enlem boylam hesaplamalarındaki hatalar bugünkü değerlerle 2° veya 3° hatalı çıkmaktadır. Avrupa, İslam dünyasına nispetle enlem-boylam dereceleri cetvellerine 12. yüzyılda ulaşmaya başlamış, 18. yüzyılda ancak kullanabilmiştir. Buna istinaden Sezgin; Piri Reis Haritasında var olan Amerika Kıtası'nın enlem ve boylam ölçülerinin modern atlastaki ölçülerle birebir olmasının nedenini böyle bir haritanın yalnızca İslam Dünyası'nda yapılabileceği şeklinde açıklamıştır. Ayrıca Sezgin, eserinde Vasco da Gama'nın Arap haritalarını kullanarak Ümit Burnu'nu geçtiğine dair bilgiler vermiştir. (Amerika Kıtasının Müslüman Denizciler Tarafından Keşfi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fuat Sezgin, *Amerika Kıtasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2013; bk. Fuat Sezgin, "Amerika'nın Keşfinde Müslümanlar", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 40 (2017), s. 33-50.)

6 Fuat Sezgin'e göre İslam Dünyası 18. yüzyıla kadar haritacılıkta Avrupa'dan daha önde olmuştur. 9. yüzyılda, Halife el-Me'mün büyük bir bilginler grubuna yeni bir "Coğrafya" ve bir dünya haritası yapma emrini vermiştir. Bu atlasın bazı kısımları günümüze kadar gelmiştir. 11. yüzyılda coğrafi yer belirleme çalışmaları matematiksel coğrafyanın bağımsız bir disiplin olarak gelişmesini sağlamıştır. 12. yüzyılda, Me'mün'un "Coğrafya"sının tesirinde kalan Coğrafyacı el-İdrisi'nin 1154 tarihli dünya haritası ve parça haritaları önemli yapıtlardan olmuştur. Avrupa'da yapılan eski dünya haritalarının 18. yüzyıla kadar henüz koordinatlara göre çizilmemiştir. Ancak Arap-İslam kültür çevresi haritalarının bilinçli olarak Arapçadan Latinceye çevrilmesi, 17. ve 18. yüzyılda Avrupa kartografyasının yaratıcı döneminin başlangıcını oluşturmuştur. (Fuat Sezgin, *İslam'da Bilim ve Teknik*, C 3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2008, s. 9-20.)

7 Salih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 31 (1977), s. 94.

Osmanlı tarafından Portekizleri durdurmak amacıyla düzenlenen Hint seferlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Emîr Hüseyin komutasında çoğunluğu Türklerden oluşan 12 gemilik bir donanma 1507 yılında Hindistan’a gitmiş ve orada Kambay donanmasıyla birleşerek 1508’de Portekizlilere karşı Şaul’da savaşmıştı. Daha sonra 1526 yılında Selman Reis aynı amaçla denize açılmış, ama yolculuk esnasında öldürülmesi sonucu sefer akim kalmıştı. Son olarak Emîr Mustafa Hindistan’a gitmiş ve 1531 yılında Portekizlilerin Diu’ya karşı başlattığı saldırıyı başarılı bir savunmayla bertaraf etmişti.”⁸

1526 yılında Gücerat hükümdarı Bahadır Şah’ın Hümayun tehlikesi sonrası Portekizlerden yardım istemesi ve Portekizlere Diu’da bir kale inşa etmelerine izin vermesi sonucunda Diu’da Portekiz tehlikesi baş göstermiştir. Bu tehlike ile baş edemeyen Bahadır Şah 1536 yılında Kanuni Sultan Süleyman’a bir elçi göndererek ondan yardım istemiştir.⁹ 1537 yılında Bahadır Şah’ın Portekizler tarafından öldürülmesi ile beraber Kanuni Sultan Süleyman Hint Okyanusu’na gönderilecek donanmanın başına serdar olarak Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa’yı atamıştır. Hint Seferi için Hadım Süleyman Paşa’nın donanması 15 başarda, 40 kadirga, 2 perkende, 6 kalite, 5 kalyon, 5 albeçota, 6 barça ve Kambay’a ait 6 fusta olmak üzere toplam 85 gemiden oluşmaktadır.¹⁰ 1538 yılında Hadım Süleyman Paşa’nın Hindistan’daki Diu Kuşatması Portekizlerin başarılı müdafaasıyla başarısız olarak sonuçlansa da bu sefer Osmanlı’nın ününü Hint Okyanusu’nun ötesine kadar götürmüş, Avrupa’da ve özellikle Portekiz’de büyük bir korku yaratmıştır.¹¹ Bu seferler bize 16. yüzyılda Osmanlı’nın denizlerdeki gücünün ne denli kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Batıda Coğrafi Keşifler ile üst haddeye ulaşan denizcilik faaliyetlerinin uzun bir süre doğuda denizcilik alanında yapılan çalışmaların göz ardı edilmesine neden olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Çin Medeniyeti ve İslam Medeniyeti üzerine yapılan çalışmaların artması sonucunda batılılardan önce denizcilik, haritacılık, bilim ve teknoloji alanında yapılan çalışmalar incelenmiş, doğudaki çalışmalar yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır.

Araştırmacıların çalışmalarına göre; Keşifler Çağı’ndan çok daha önce Hint

8 Ertuğrul Önalp, “Hadım Süleyman Paşa’nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S. 23 (2008), s. 205-206.

9 Ertuğrul Önalp, agm., s. 199.

10 Ertuğrul Önalp, agm., s. 201-202.

11 Ertuğrul Önalp, agm., s. 235.

Okyanusu'nda egemen olan iki medeniyet vardır. Bunlardan biri; deniz ticaretinde üstün konumda olan ve bilimdeki öncülüğüyle tanınan İslam Medeniyeti, bir diğeri ise antik çağlardan itibaren gemi yapımında üstün teknikler kullanarak okyanusların ötesine açılan ve uyguladıkları haraç politikasıyla Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinde söz sahibi olan Çin Medeniyetidir.

İslam Medeniyeti, 7. yüzyılın ortalarında büyük deniz gücüne sahiptir. Prof. Dr. Fuat Sezgin "İslam'da Bilim ve Teknik" adlı eserinde konuyla ilgili şu sözlere yer vermiştir:

"Müslümanların daha 1./7. yüzyılın ortalarına doğru kendi filolarıyla Akdeniz'in doğusundaki adalara hücum etmeye ve fethetmeye başlayıp kısa bir zaman zarfında güney Akdeniz'de ve daha sonraları Akdeniz havzasının tamamında korkulan bir deniz gücü haline gelecek kadar büyümüş oldukları, ilgili bilimsel araştırmalar tarafından, özellikle 20. yüzyılın son yarısında tespit edilmiştir. Müslümanlarla Çin arasındaki deniz trafiğinin aynı şekilde 1./7. yüzyıla kadar geriye gittiği ve yüzlerce yıl genişleyerek devam ettiği bilimsel araştırmalarda çok uzun bir süredir bilinmekteydi."¹²

İslam Medeniyetinin denizcilik alanındaki başarıları ise onların astronomi, coğrafya, matematik ve bilim alanlarındaki ilerlemesine bağlıdır. Denizde yön bulmak için astronomi çalışmalarına ağırlık veren Müslümanlar, Çin'den pusulanın gelmesiyle beraber bu pusulayı geliştirmişler ve pusulayı sadece yön bulma aracı olarak kullanmamış, aynı zamanda açık denizde mesafeleri belirlemek ve harita materyallerini düzenlemek ve tashih etmek için kullanmışlardır.¹³ Ayrıca Arap denizciler, enlem ve boylam derecelerini hesaplama çalışmaları ile Hint Okyanusu'ndaki küçük ve büyük uzaklıklar için oldukça uzun çizelgeleri itinayla muhafaza etmişler ve başarılı ölçümler elde etmişlerdir.¹⁴ İslam Dünyası'nın denizcilik, bilim ve teknikteki bu gelişmelerinin Keşifler Çağı'nda Portekizlere ve İspanyollara yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Joseph Abraham Levi "Muslim Science as the Source of the Portuguese Age of Discoveries" adlı makalesinde İber Yarımadası'na yerleşen Müslüman ve Yahudi bilginlerin 14. yy.da İtalya'nın Orta Çağ'dan Modern döneme geçişinde bir köprü olduklarını vurgulamaktadır. Levi'ye göre; 12. yüzyılda Müslüman ve Yahudi bilginler, genç Portekiz neslinin bilim adamı olarak eğitimlerinde önemli rol oynamışlardır. Bu bilginlerin eğittikleri

12 Fuat Sezgin, *İslam'da Bilim ve Teknik*, s. 35.

13 Fuat Sezgin, *age.*, s. 39-40.

14 Fuat Sezgin, *age.*, s. 39-40.

Portekizliler de Keşifler Çağı'nın kapısını açmışlardır.¹⁵ Böylelikle 15. yüzyılda Portekizler, Hint Okyanusu'ndaki deniz ticaretini tekellerine almışlar ve Güney-Güneydoğu Asya ülkelerinin sömürgeleştirilmesinde aktif rol almışlardır.

Çalışmamızın temelini oluşturan Büyük Çin Medeniyetinin denizcilik alanındaki gelişmelerini incelediğimizde ise Çin'deki ilk denizcilik faaliyetlerinin 7000 yıl öncesine dayandığını görmekteyiz. Bu bilgiye; 1973-1978 yılında, Çin'in Zhejiang Nehri üzerinde Mudu'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunan Neolitik çağa ait 7000 yıllık ahşap gemi kalıntılarından ulaşılmıştır.¹⁶ Bu kalıntılar, bugün bize Çin denizciliğinin köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

Çin denizcilik faaliyetlerinin Çin'in hangi bölgesinde başladığı ve ya kim tarafından başlatıldığı bilgisi kaynaklarda farklı bir şekilde verilmesine¹⁷ rağmen biz bugün Çin'de MÖ 3000 yılının sonlarında ağaç gemiler inşa edildiğine dair bilgilere ulaşabilmekteyiz.¹⁸ Xia-Shang dönemlerine gelindiğinde denizdeki faaliyetlerin aktif bir şekilde devam ettiği görülmektedir.¹⁹ İlkbahar-Sonbahar döneminde (MÖ

- 15 Portekizler'in Keşifler Çağı'nın Kaynağında Müslüman Bilimi hakkında bilgi edinmek için bk. Joseph Abraham Levi, "Muslim Science as the Source of the Portuguese Age of Discoveries", *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 14/5 (2013), s. 2-8.
- 16 1973-1978 yılında, Çin'in Zhejiang Nehri üzerinde Mudu'da yapılan arkeolojik kazılarda 6 adet kayık küreği kalıntısı bulunmuştur. Bu kalıntılardan bir tanesinin uzunluğu 0,6 metre, genişliği 0,12 metre, kalınlığı 0,02 metredir. Küreğin el tutma yerinin üstünde yatay ve çapraz çizgilerden oluşan geometrik şekiller vardır. Kalıntılardan bir diğeri uzunluğu 0,92 metredir. Söğüt ağacının yaprağı kadar ince bir yüzeye ve yaklaşık olarak 7000 yıllık bir geçmişe sahiptir. 1979 yılında, Shangdong'un Rongcheng Körfezi'nin kuzeyinde Guojia köyünde Neolitik Çağa ait bir kayık kalıntısı bulunmuştur. Bu kayık kalıntısının uzunluğu 3,9 metre, orta kesit genişliği 0,7 metre, baş-kıç genişliği 0,6 metre, derinliği 0,3-0,4 metredir. Kayığın iki ayrı köprü üstü vardır. (bk. Li Chen, Yanxia Zhang, "Qiantan Zhongguo Zaoqi de Zao Chuanye yu Hanghai Shu", *Dandong Shizhuan Xuebao*, 24/3 (2002), s. 37.)
- 17 Dağlar ve Denizler Klasığı olarak bilinen "Shan Hai Jing" adlı kaynakta "Kayıkçılık Panyu Bölgesi'nde başladı" bilgisine, Mo Zi "Fei Ru"da " (Yao döneminde) Kayıkçılığı Qiao Chui (巧垂) başlattı" bilgisine, Lü'nün "İlkbahar-Sonbahar Yıllıkları"nda "Kayıkçılığı Yu Shang (虞响) başlattı" bilgisine yer verilmiştir. (bk. Li Chen, agm., s. 37.)
- 18 1979 yılında Shandong Miao Adası Heishan arkeolojik kazılarında, 4000 yıl öncesine ait ağaç geminin kık kalıntısına ulaşılmıştır. Kalıntılardan çıkan bu ağaç malzemenin kalınlığı 5 cm.dir. Arkeologlar bu kalıntının 4000 yıl öncesine ait olduğu tahmininde bulunmuşlardır. (bk. Li Chen, agm., s. 38.)
- 19 Xia-Shang Hanedanlıkları dönemini anlatan kaynakları incelediğimizde orijinal kaynaklardan bu dönemlerde deniz faaliyetleri olduğuna dair kesin bilgiler edinmekteyiz. Bambu Yıllıklar'ında Xia Hanedanı Mang (帝芒) döneminde denizlerden balık üretimine başlandığı bilgisine, Şarkılar Kitabı olarak adlandırılan Shi Jing'in Shang Song-Changfa Bölümü'nde Shang Hanedanı Xiang Tu (相土)'nun dört denizin etrafındaki feodal beylikleri birleştirdiği bilgisine yer verilmektedir. Shi Jing'deki bu bilgiden de Shang döneminde deniz aşırı adalar ve bölgelerle denizcilik

770- MÖ 221) toplumsal üretim gücünün artmasıyla beraber Yue (越), Wu (吴) ve Qi (齐) devletlerinde denizcilik faal hale gelmiş ve bu dönemde denizcilik deniz savaşları aracılığıyla gelişmeye başlamıştır.²⁰ Qin döneminde ülke topraklarının birleştirilmesiyle beraber deniz taşımacılık faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca bu dönemde Qin Shi Huang Di'nin 5 deniz seferi ile Guohuang, Shui, Zhifu, Chengshan, Langya gibi yerlere seyahat edilmiş ve bu sayede deniz ulaşımında kullanılacak bir hat açılmıştır.²¹ Han dönemi (MÖ 206-MS 220) denizcilik faaliyetlerinin başarılı olduğu dönemlerden biridir. Han Wu Di, deniz ulaşımına büyük önem vermiştir. Bu dönemde Çin ile doğuda Chaoxian (Kuzey Kore), Japonya; güneyde Güneydoğu Asya adaları; batıda Hindistan Yarımadası ve Sarıdeniz bölgesi arasında deniz ulaşım hattı açılmıştır.²² Üç Devlet döneminde (MS 220-280) Shu (蜀) Devleti hariç Wei (魏) ve Wu (吴) Devletleri'nin doğuda denize kıyası vardır. Bu sayede bu iki devlet denizcilik alanında oldukça gelişmiştir ve güçlü donanmalara sahiptir. Ayrıca bu dönemde kuzeyde Liaodong, Chaoxian; doğuda Japonya; güneyde Doğu Asya ülkelerine büyük çapta birçok deniz seyahati düzenlenmiştir. ²³ Tang döneminde (MS 618-903) ekonominin güçlü bir seviyeye ulaşmasıyla beraber dışa açılım politikasına ağırlık verilmiştir. Deniz ticareti artmış; bu sayede ipek, porselen, çay, bakır gibi değerli ürünlerin üretimi ve ihracı da artmıştır. Üretim gücünün artması sonucunda gemi yapımında da ileri seviyeye ulaşılmıştır. Deniz yolu hattı Hint Okyanusu'ndan Arabistan'a kadar uzatılmıştır.²⁴ Song döneminde (960-1279) gemi yapım teknikleri zirveye ulaşmıştır. Çinliler tarafından icat edilen pusula, Song döneminde denizcilikte kullanılmaya başlanmıştır.²⁵ Yuan döneminde (1271-1368) Song dönemindeki denizcilik

faaliyetlerinin başladığına ulaşabiliriz. (Bambu Yıllıkları (竹书纪年)'nda geçen metin için bk. <https://ctext.org/zhushu-jinian/di-mang/zhs?searchu=%E5%8D%81%E4%B8%89%E5%B9%B4%EF%BC%8C%E6%9D%B1%E7%8B%A9%E4%BA%8E%E6%B5%B7%EF%BC%8C%E7%8D%B2%E5%A4%A7%E9%AD%9A%E3%80%82>, 09.05.2018, sa. 14:27; ayrıca Shi Jing (诗经)'de geçen metin için bk. <https://ctext.org/book-of-poetry/sacrificial-odes-of-shang/zhs?searchu=%E7%9B%B8%E5%9C%9F%E7%83%88%E7%83%88>, 09.05.2018, sa. 14:27. Ayrıca bk. Zhenghua Ding, "Zhongguo Hanghai Shi Gaiyao", *Zhongguo Keji Shiliao*, S. 4 (1983), s. 15.).

20 Zhenghua Ding, agm., s. 15.

21 Seyahat edilen hattın uzunluğu 9,25-11,1 kilometreye denk gelmektedir. (bk. Kexin Chen, "Wo Guo Gudai Hanghai", *Tianjin Hanghai*, S. 1 (1980), s. 11.

22 Kexin Chen, agm., s. 11-12.

23 Kexin Chen, agm., s. 13-14.

24 Zhenghua Ding, agm., s. 16.

25 Zhenghua Ding, agm., s. 17.

teknikleri kullanılmış ve geliştirilmiştir. Dışa açılım politikası bu dönemde oldukça faaldir. Deniz ticareti ve deniz ulaşımı yine bu dönemde oldukça gelişmiştir. Yuan ticaret gemileri Afrika kıtasına kadar ulaşmış, Guangzhou ile ticari ilişkiler kuran ülke ve bölge sayısı 140'ı geçmiştir.²⁶ Ming dönemi ise denizcilik faaliyetlerinin zirve yaptığı dönemdir. İmparator Yongle döneminde 1405'den 1433 yılına kadar Müslüman Amiral Zheng He tarafından yapılan seyahatler Çin denizcilik tarihinin önemli olaylarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde birçok Güney ve Güneydoğu Asya ülkesi İmparator Yongle'ya bağlılığını ilan etmiş ve Çin'in haraç sistemine dahil olmuştur.

Denizcilik tarihinde büyük öneme sahip Yuan ve Ming dönemleri dışa açılım politikalarının çok güçlü olduğu iki dönemdir. Bu dönemde izlenen politikalar Çin'in dış ticarete ve dış ilişkilerde güçlenmesini sağlamıştır. Ayrıca Yongle döneminde izlenilmeye devam edilen bu politika ile Ming, 15. yüzyılda Pasifik ve Hint Okyanusu'nda söz sahibi olmuştur. Ama bilinmesi gereken şudur ki imparatorların bu başarısının altında güçlü ve İmparatorlarına sadık gizli kahramanlar vardır. Bu kahramanlar; Ming döneminde Batı seyahatlerinin Amirali olarak ün salmış Zheng He ve Yuan döneminde Uygurlu bir denizci olan Yighmiş'dir.

1. Zheng He

Zheng He, 15. yüzyılda Pasifik ve Hint Okyanusu'na yaptığı yedi seyahat ile ünlenen Müslüman amiraldir. “Ming Tarih Kayıtları - Zheng He Biyografisi”nde yer alan bilgilere göre; *“Zheng He, Yunnanlı, Hadım Sanbao olarak çağrılmaktadır. Küçüklüğünden beri Yan Prensine hizmet etmektedir. Çıkan isyanda askeri başarılar elde etmiş, hadım ağalığa yükselmiştir.”*²⁷

Ming Tarih Kayıtları'nda Zheng He hakkında verilen bilgilerin bu kadar sınırlı olması araştırmacıları Zheng He'nin saraya girmeden önceki hayatını ve Zheng He'nin aile kökenini araştırmaya teşvik etmiştir. 1911 yılında Yunnan'a giderek Zheng He'nin babasının mezar kitabesini bulan Yuan Jiagu (袁嘉谷), “Ma'nın Mezar Kitabesi”nde yer alan tüm yazıları “Dian Yi (滇绎)” adlı eserinde toplamıştır.²⁸ “Ma'nın Mezar Kitabesi (故马公墓志铭)” kayıtlarına göre; Zheng He'nin ataları Yunnan eyaleti Kunming bölgesi Baoshan şehri Dai köyünden gelmektedirler. Hui ulusundandırlar. Soyadları Ma'dır (马). Zheng He'nin da doğum ismi Ma

26 Kexin Chen, agm., s. 16.

27 Fatma Ecem Ceylan, “Müslüman Çinli Amiral Zheng He'nin Aile Tarihine Genel Bir Bakış”, *Current Research in Social Sciences*, 2/2 (2016), s. 39.

28 Fatma Ecem Ceylan, agm., s. 40.

He'dır. Zheng He'nın ailesi nesilden nesile "Hacı" olarak adlandırılmıştır. Dedesi ve babası hac görevini yerine getirmişlerdir. Bu yüzden çevrede "Hacı" olarak çağrılmışlardır. Zheng He'nın babasının adı Ma Hacı'dır (马哈只). Dedesinin adı Keramettin (察儿米的纳), büyük dedesinin adı Ma Baiyan'dır (马拜颜). Büyük babaannesinin soyadı Ma'dır (马). Annesi ve anneannesinin soyadı Wen'dır (温). 1 abisi ve 4 kız kardeşi vardır. Abisinin adı Wenming'dir (文铭). Abisi, Na (纳) ile evlenerek iki evlat sahibi olmuştur. Wenming'in büyük oğlunun adı Yang (杨) olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Wenming ve Zheng He'nın soyu Yang'dan devam etmiştir. Kaynaklarda Zheng He'nın 4 kız kardeşi hakkında ise detaylı bir bilgi bulunmamaktadır.²⁹

Zheng He'nın ataları ile ilgili bilgiye 1944 yılında Peng Jialin'in yazdığı "Ma Hacı, Zheng He Soy Kütüğü Araştırmaları (马哈只郑和族系里局考)" adlı kaynaktan ulaşılmaktadır.³⁰ Bu çalışmada; Zheng He'nın Yuan Hanedanlığı Xianyang Kralı Saidianchi Shansiding'in (赛典赤 赡思丁, Sayyid Ajall Shams al-Din Omar al-Bukhari) torunu olduğu yazmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalarda Zheng He'nın bir diğer atasının Song döneminde Çin topraklarına gelen Buhara Emiri Suo Fei Er (所非尔) olduğu tespit edilmiştir.³¹ Yuan Kayıtları'na göre; Sayyid Ajall, Cengiz Han'ın 1220 yılında Buhara'yı ele geçirmesinin ardından ailesi ile birlikte Cengiz Han'a teslim olmuş ve Cengiz Han'ın koruması olarak göreve başlamıştır.³² Ajall, 1274 yılında Kubilay Han döneminde Yunnan valisi olarak atanmıştır. Ölümünden sonra da yönetim oğullarına devredilmiştir. Suo Fei Er'a ait kaynaklar incelendiğinde, Suo Fei Er'ın Song Shenzong hükümdarlığının üçüncü yılında (1070), komşu ülkenin istilasına uğradığı için kardeşi Ai Er Sha ve üç oğlu ile birlikte Buhara'dan Song Hanedanlığı'na geldiği bilgisine ulaşılmaktadır.³³ Ayrıca kaynaklarda Song Shenzong'un Suo Fei Er'ı Çin'de kalması ve ülkesini koruması için ikna etmeye çalıştığı ve ona Ningyi Houqing Beyi (宁彝侯庆王) unvanını bahsettiği bilgisi yer almaktadır.³⁴

29 Fatma Ecem Ceylan, agm., s. 40-41, ayrıca bk. Fatma Ecem Ceylan, "Zheng He'nın Yaptığı Seyahatlerin Çin Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara 2017, s. 92-93.

30 Yijun Zheng, *Lun Zheng He Xia Xi Yang*, Haiyang Chuban She, Beijing 2005, s. 22.

31 Jinian Wei Da Hanghai Jia Zheng He Xia Xi Yang 580 Zhou Nian Choubai Weiyuanhui; Zhongguo Hanghai Shi Yanjiuhui, *Zheng He Jiashi Ziliao*, Renmin Jiaotong Chuban She, Beijing 1985, s. 6.

32 Jisu Xu, *Er Shi Si Shi Di Ba Ce*, Zhongguo Xiju Chuban She, Beijing 2008, s. 3565, ayrıca bk. Fatma Ecem Ceylan, agm., s. 41.

33 Jinian Wei Da Hanghai Jia Zheng He ..., *age.*, s. 6.

34 Jinian Wei Da Hanghai Jia Zheng He ..., *age.*, s. 6.

Zheng He'nın atası olan bu iki şahsiyetin Buhara'da yaşadıkları dönemler göz önüne alındığında ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Cengiz Han'ın Buhara seferinden önce Buhara'da yaşayan Sayyid Ajall ve ailesi burada hüküm süren Harezşah Devleti'ne mensup soylu bir ailedir. 1070 yılında Çin topraklarına gelen Suo Fei Er döneminde ise Buhara Karahanlı Devleti'nin yönetimindedir. Bu sebeple Suo Fei Er'ın da Karahanlı Devleti'ne mensup bir emir olduğunu söyleyebiliriz. Bu bilgiler eşliğinde Türk devletlerinin yönetiminde uzun süre yaşamış olan Zheng He'nın atalarının Türk kültüründen kopuk yaşadığını düşünemeyiz. Çin'de Zheng He'nın abisinin soyundan gelen nesiller üzerinde yapılan genetik araştırmalar, Zheng He ve atalarının Fars olduğunu iddia etse de³⁵ de biz burada 10. yüzyıldan beri Türk-İslam devletlerinin hakimiyetinde olan Buhara'da Türk kültürünün hâkim olduğunu ve Zheng He'nın atalarının da bu kültürden etkilendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Zheng He'nın Batı'ya seyahatlerine gelindiğinde; bu seyahatler, Cristopher Columbus'un Amerika'yı keşfinden 87 yıl önce, Vasco da Gama'nın Hindistan seferinden 92 yıl önce yapılmıştır. 1405 yılında, Zheng He yaklaşık olarak 300 gemi ve 27.800 kişiden oluşan mürettebatı ile Güney Asya ve Güneydoğu Asya ülkelerine doğru seyahate çıkmıştır. Çin'in denizcilik alanında en güçlü olduğu dönemde gerçekleşen seyahatler ile Ming Hanedanlığı Pasifik ve Hint Okyanusu'nda söz sahibi olmuştur. Yaşadığı dönemde birçok kez bakanlar tarafından yasaklanmaya çalışılan bu seyahatler, İmparator Yongle'nın istikrarı ve Zheng He'nın başarıları sayesinde toplam 28 yıl boyunca sürdürülmüştür.

Zheng He'nın Batı'ya seyahatlerinin gerçekleştiği yıllar ve seyahat edilen ülkeler şu şekildedir:

1. Seyahat (1405-1407): 1405 yılında Nanjing'den yola çıkan donanma Fujian'e varmıştır. Fujian Wuhumen'dan yola çıkılarak Champa (bugünkü Vietnam), Cava (bugünkü Endonezya), Sumatra adası (Eski Liman, bugünkü Endonezya), Malakka (Malezya), Samudera, Lambri, Seylan Adası (Sri Lanka), Kollam (Hindistan), Kochin (Hindistan) ve Calicut'a seyahat edilmiştir.³⁶
2. Seyahat (1407-1409): Jiangsu Liujia Limanı'ndan yola çıkılarak Champa (bugünkü Vietnam), Cava (bugünkü Endonezya), Sumatra adası (Eski Liman,

35 Bu genetik çalışma için bk. Chuanchao Wang, Lingxiang Wang, Manfei Zhang, Dali Yao, Li Jin, Hui Li, "Present Y chromosomes support the Persian ancestry of Sayyid Ajjal Shams al-Din Omar and Eminent Navigator Zheng He", *Xiandai Renlei Xue Tongxun*, C 8 (2014), s. 8-10.

36 Yuanzhi Kong; Yijun Zheng, *Dong Nan Ya Kaocha Lun Zheng He*, Beijing Daxue Chuban She, Beijing 2008, s. 57.

bugünkü Endonezya), Malakka (Malezya), Samudera, Lambri, Seylan Adası (Sri Lanka), Khambat, Ahmedabad, Kollam (Hindistan'ın Güneybatısı), Kollam (Hindistan'ın batısı), Kochin ve Calicut'a seyahat edilmiştir.³⁷

3. Seyahat (1409-1411): Calicut, Malakka, Samudera, Aru, Cail, Cava, Siam, Champa, Kochin, Ahmedabad, Kollam, Khambhat gibi ülkelere seyahat edilmiştir.³⁸
4. Seyahat (1413-1415): Calicut, Cava, Malakka, Champa, Sri Lanka, Mogadishu, Maldivler, Lambri, Barawa, Yemen, Samudera, Malindi, Ra's, Hürmüz, Kochin, Ra's Sharwayn, Pahang ve Sumatra Eski Liman gibi ülkelere seyahat edilmiştir.³⁹
5. Seyahat (1417-1419): Beşinci seyahatteki en büyük görev Calicut, Cava, Malakka, Champa, Sri Lanka, Mogadishu, Maldivler, Lambri, Barawa, Yemen, Samudera, Malindi, Ra's, Hürmüz, Kozhikode, Lamuri Krallığı, Ra's Sharwayn, Pahang ve Eski Liman'dan gelen elçileri ülkelerine geri bırakmaktır. Elçiler ülkelere bırakıldıktan sonra Brunei, Sulu Sultanlığı, Luzon gibi Güneydoğu Asya ülkeleri ziyaret edilmiştir.⁴⁰
6. Seyahat (1421-1422): Hürmüz, Yemen, Umman, Ra's, Barawa, Mogadishu, Calicut, Kochin, Cail, Sri Lanka, Maldivler, Lambri, Samudera, Aru, Malakka, Khambhat gibi 16 ülkenin elçileri Zheng ve donanması eşliğinde ülkelere geri dönmüştür.⁴¹
7. Seyahat (1430-1433): Champa, Cava, Siam, Eski Liman, Yalu, Malakka, Samudera, Nakur, Lide, Lambri, Maldivler, Bangladeş, Sri Lanka, Kollam, Kochin, Calicut, Umman, Hürmüz, Yemen, Mekke, Mogadishu, Barawa, Cail ve Jubba gibi ülkelere seyahat edilmiştir.⁴² 1433 yılında, Zheng He ve filosu Calicut'da geri dönüş için birleştikten sonra Zheng He, Hint Okyanusu açıklarında Calicut civarında vefat etmiştir.

Bu yedi seyahatteki amaç ise bellidir: Diplomatik ve ekonomik kazanç sağlamak. Bilindiği üzere; feodal beyliklerden itibaren Çin, haraç sistemine daima çok önem vermiştir. Haraç sistemi, Çin'in Konfüçyüs ilkelerine uygun şekilde dışa açılım

37 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 57.

38 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 71.

39 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 60-61.

40 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 61.

41 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 100.

42 Yuanzhi Kong, *age.*, s. 63; 106.

politikasında izlemiş olduğu sistemlerden birisidir. Bu sistemin amacı, diğer ülkeler ile diplomatik ilişkiler kurarak üstünlük sağlamaktır. Feodal beyliklerden itibaren yürütülegelen haraç sistemi, Ming döneminde de aktif bir şekilde yürütülmüştür. Bu sistem ile yabancı ülkelerin Çin İmparatoruna biat etmesi ve haraç vermesi istenmiştir. Haraç verme şartları ise sanıldığı gibi ağır değildir. Çin, biat eden ülkelere daima en üst düzey hediyeler göndermiş ve hediye de ağır giden taraf olmuştur. Biat eden ülkeler de Çin İmparator'una ülkelerinde değerli olan egzotik hayvanlar, değerli taşlar, kumaşlar, kokular vb. hediyelerle haraç götürmüşlerdir. Bu sistem dikkatlice incelendiğinde aslında ortada tek bir gerçek vardır. O da yabancı ülkelerin Çin'e biat ederek daima kazançlı taraf olduğudur. Ayrıca Çin tarafından korunma sözü alan bu ülkeler, Çin'in karşılıklı hoşgörü politikası ile ticari ilişkilerde de ayrıcalıklı ülkelere sayılmışlardır.

Zheng He, 1405'den 1433 yılına kadar Pasifik ve Hint Okyanusu'nda yer alan 30'dan fazla ülkeye seyahat etmiştir. Seyahatlerde devasa gemiler kullanılmasına ve 27.800 kişilik mürettebat görevli olmasına rağmen seyahatlerin amacı diplomatik ve ekonomik yönde olmuştur. Karşı saldırı gelmedikçe, zalim bir yönetim olmadıkça, ülkeler koruma talep etmedikçe Zheng He ve donanması hiçbir savaşa dahil olmamıştır. Portekizlerin aksine Hint Okyanusu'nda ülkeler arası barışı koruma politikası uygulayan Ming Hanedanlığı daima haklın yanında durmuş ve haksızlığı çözmek için ılımlı bir politika izlemiştir. Güneydoğu Asya ülkeleri ile arasında ticaret anlaşması yapan Ming Hanedanlığı, yalnızca ekonomik alanda değil diplomatik, tıp, mimari ve kültürel alanlarda da başarılarına imza atmıştır. Ayrıca bu seyahatlerde tüm dinlere karşı ılımlı bir politika izlenmesi Güneydoğu Asya bölgesinde Müslüman topluluklarının oluşmasında ve İslam'ın yayılmasında etkili olmuştur. Seyahat edilen ülkelerdeki mimari yapılar incelenerek bu mimari teknikler Çin'e getirilmiş, ayrıca gidilen ülkelerdeki hastalıklara ve hastalıkların tedavisine karşı yapılan çalışmalar Çin tıbbının daha da gelişmesine olanak sağlamıştır.⁴³

2. Uygur Denizci Yiğmiş (Yiheimishi, 亦黑迷失)

Çin denizcilik tarihi denildiğinde akla ilk gelen isim büyük Amiral Zheng He'dir. Ancak tarih kitaplarını yeniden incelediğimizde Zheng He'dan 130 yıl önce ünlü bir isim daha ortaya çıkmaktadır. Bu isim, Uygur Denizci Yiğmiş'dir. Yiğmiş, Yuan Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde deniz faaliyetlerinde etkin rol almıştır. Hayatının 20 yıllık bir süreci denizlerde geçmiştir. Dönemin kaynaklarının yetersiz

43 Zheng He'nin seyahatlerinin değerlendirmesi hakkında bk. Fatma Ecem Ceylan, "Zheng He'nin Yapığı Seyahatlerin...", s. 208-211.

olması ve bu alanda yapılan çalışmaların azlığından dolayı Yïghmish'in adını tarih kitaplarında Zheng He ve ya diğer amiraller kadar çok görememekteyiz.

Yuan Kayıtları (Yuan Shi) - Yïghmish Biyografisi'nde Yïghmish'in doğum tarihi, yeri, ölüm tarihi ve saraya girmeden önceki hayatına dair hiçbir bilgi yer almamaktadır. Biyografi içerisinde Yïghmish'in Uygur Türkü olduğu bilgisine yer verilmiş, saraya giriş yılından itibaren aldığı görevler ve bulunduğu seyahatler kronolojik sıraya göre anlatılmıştır.

Yïghmish'in doğum tarihi ve saraya girmeden önceki hayatı ile ilgili bilgilere maalesef bugün hala ulaşamamaktadır. Bu sebeple Yïghmish'in hayatı hakkında edindiğimiz bilgiler denizaşırı ülkelere yaptığı 6 seyahat ve yaptığı 2 evlilik⁴⁴ ile sınırlıdır.

Yuan Kayıtları'nı incelediğimizde, Yïghmish'in saraya ilk olarak 1265 yılında muhafız olarak girdiğini görmekteyiz.⁴⁵ Bundan 7 yıl sonra, Kubilay Han'ın emriyle Baluobei'e⁴⁶ elçi olarak giderek ilk deniz seyahatini gerçekleştirmiştir.⁴⁷ 1274 yılında Baluobei'den getirdiği elçilerle yanlarında getirdikleri hediyeleri Kubilay Han'a sunmak üzere saraya gelmiştir. Kubilay Han ise onu bu başarısından dolayı ödüllendirmiş ve Yïghmish'e altın kaplan tulsımı hediye etmiştir.⁴⁸ 1275 yılında

44 Yïghmish'in evlilikleri ile ilgili bilgilere Yïghmish tarafından Quanzhou'a dikilen Yibai Tapınağı'nı Ziyaret Tableti'nden (一百大寺看经碑) ve Yïghmish'in ilk eşi Sheng Roushan'ın Mezar Kitabesi'nden (盛柔善墓志铭) ulaşmaktayız. Yïghmish'in ilk eşi Sheng Roushan'ın Mezar Kitabesi'nde Roushan'ın Qingyuan'de doğduğu, 24 yaşında evlendiği ve iki kızı olduğu bilgisine yer verilmiştir. 1291 yılında, Yasak Saray'ın inşası esnasında Yïghmish Quanzhou'da görevlendirilmiştir. Bu zaman çerçevesinde Roushan ile evlenmiştir. Evlendiklerinde Yïghmish 40 yaşındadır. Yïghmish ile Roushan'ın büyük kızları Quannu (泉奴) 1292 yılında, küçük kızları Chou (丑) 1294 yılında dünyaya gelmiştir. 1301 yılında Roushan hastalanarak vefat etmiştir. 1316 yılında Yïghmish tarafından dikilen "Yi Bai Tapınağı'nı Ziyaret Tableti"nde ikinci eşi Chacha'dan (茶茶) bahsetmektedir. Chacha'nın Semu olduğu tahmin edilmektedir. (Lihua Chen, "Yuan Dai Weiwu'er Hanghajian Yiheimishi yu Quanzhou Gang - Yi San Fang Beike Wei Zhongxin", *Haijiao Shi Yanjiu*, S. 1 (2017), s. 128; ayrıca bk. Lihua Chen, "Weiwu'er Hanghajian Yiheimishi yu Qingyuan Sheng Shi de Hunyin- Jianshi Yuan Dai Quanzhou Shengshi Jiazu San Fang Muzhi", *Fujian Wenbo*, S. 3 (2012), s. 49-54.)

45 亦黑迷失，畏吾儿人。至元二年，入备宿卫。(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan", <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=643440&remap=gb>, 22.05.2018, sa. 12:54.)

46 Baluobei (八罗李国): Hint Okyanusu'nun güneybatısında bulunan Malabar'ın Yuan dönemindeki adıdır.

47 九年，奉世祖命使海外，入李罗国。(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".)

48 十一年，偕其国人，以珍宝奉表来朝，帝嘉之，赐金虎符。(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".)

Baluobei'e tekrar elçi olarak giden Yighmiş, Baluobei'den ülkenin alimleri ile birlikte dönmüş ve ilaç getirmiştir. Yighmiş'in bu başarısı yine Kubilay Han tarafından ödüllendirilmiştir. 1277 yılında, Yighmiş "Savaş Bakanı Yardımcısı" unvanını almıştır.⁴⁹

Yighmiş, elçi olarak gittiği bu iki seyahatinde oldukça deneyim kazanmıştır. Seyahatlerden elçiler ve hediyeler ile birlikte dönmesi İmparator'un gözünde onu yüceltmış ve bir sonraki deniz faaliyetlerinde önde gelen isimlerden biri olmasını sağlamıştır. Hanedanlıklar tarihinde, dışa açılım ve haraç politikasının etkin bir şekilde yürütülmesiyle İmparatorlar için İmparator'a biat eden ülke ve yönetici sayısı daima önemli bir konu olmuştur. Kubilay Han da bu dönemde yabancı ülkelere Yuan Hanedanlığı'nı ve Kubilay Han imparatorluğunu duyurmak için elçiler göndermiş ve biat eden ülke sayısını arttırmayı amaçlamıştır. Kubilay Han'ın bu arzusunu Yighmiş Biyografisinde geçen şu sözlerde görmekteyiz.

"Shizu (onları şu sözlerle) uyardı: "Cava'ya vardıktan sonra kesinlikle birini göndererek (hanedanlığa) rapor vermelisiniz. Orada olduğunuz sürece diğer küçük ülkeler kendi kendilerine ikna olabilirler, elçiler göndererek onları biat etmeleri için teşvik ediniz. Eğer kabul ederlerse, bu sizin gayretlerinizin sonucudur".⁵⁰

Yuan Hanedanlığı'nın kuruluş yıllarında Güney Song Hanedanlığı ile güç savaşları devam etmektedir. Kubilay Han döneminde savaşın yatışmaya başlaması artık toprakları genişletme zamanının geldiğini göstermektedir. Bu politika çerçevesinde, Kubilay Han'ın hedefinde Vietnam'ın güneyinde bulunan Champa vardır. Champa mutlaka ilhak edilmelidir.⁵¹ Bu sebeple, Yighmiş, Champa'nın teslim olması için 1279 yılında Jinghu Champa Yönetim Birimi'nde denetmen olarak görevlendirilmiştir. Denizdeki deneyimlerinden ve başarılarından olacak ki 1284 yılında Champa'dan dönerken imparatorluk emriyle Sengjiala'ya (bugünkü Sri Lanka) elçi olarak gönderilmiştir. Seyahati esnasında buradaki Budist kalıntılarını ziyaret etmiştir.

49 十二年，再使其国，与其国师以名药来献，赏赐甚厚。十四年，授兵部侍郎。(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".)

50 "...仍谕之曰：「汝等至爪哇，当遣使来报。汝等留彼，其余小国即当自服，可遣使招徕之。彼若纳款，皆汝等之力也。」”(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".)

51 Haiping Lin, "Yuan Dai Weiwu'er Hanghaijia Yiheimishi Yi Er San Shi", *Kashi Shifan Xueyuan Xuebao*, 24/5 (2003), s. 48.

Yiğmiş'in seyahatlerinde Zheng He'nin seyahatlerindeki gibi İslam etkisi görülmemektedir. Yiğmiş ile ilgili tek bildiğimiz gittiği bölgelerde Budizm ile ilgili ritüelleri gerçekleştirdiğidir. Sri Lanka'ya gittiğinde de Budist kalıntıları ziyaret ederek ibadet etmiştir. Yiğmiş'in bu dini inancı Moğol baskısından mı yoksa kendi isteğiyle mi kabul ettiği bir muammadır. Seyahatler ile ilgili kaynaklara bakıldığında da Yiğmiş bir Budist olarak kabul görmektedir.

Prof. Dr. Harun Güngör, "Eski Türklerde Din ve Düşünce" adlı çalışmasında Moğol döneminde Uygurların Budizm'e olan inancını şu şekilde açıklamaktadır:

"Moğol istilasının, Orta Asya Türk topluluklarının Budizm'le ilişkileri açısından yeni gelişmelere yol açtığı görülmektedir. 1212'de Koço Uygur Kağanlığı'nın Moğol Devleti'ne iltihakından sonra, Budist Türk kültürü Moğollara öncülük etti ve Uygur "bahşı"ları Moğolları Budizm'e çektiler. Bu arada onlar, Moğol Devleti'nin kültür ve sanat hayatında belli başlı mevkileri de elde ettiler. Böylece Moğollar, kültür dili olarak Türkçeyi öğrendiler, Moğolca da, Uygur harfleri ile yazılmaktaydı. Bu dönemde Moğollar, Tantrik Budizm'in etkisi altında idiler. Nitekim Kubilay Han Dönemi'nde (1260-1294) bu etkiler daha da artmıştı. Ancak, 1269'dan itibaren Kubilay Han'ın Tibetin Lamaist Budizmi'nin etkisine girmeye başlaması, Uygur ilinde de bu etkilerin kendini göstermesine yol açtı."⁵²

Dr. Şengül Demirel "Şamanizm ve Budizm Arasındaki Paralellikler" adlı makalesinde Türklerin Budizm'i kabul etmesini şu şekilde ortaya koymaktadır:

"Orta Asya'nın hâkim unsuru olan Türkler, aynı zamanda kadim medeniyetler arasında bir köprü konumundaydılar. Dolayısıyla bu coğrafyada bulunan kültürler arası geçiş hem Türklerin kontrolünde hem de onların hâkim olduğu zeminde gerçekleşmiştir..."

Budist dervişlerin bir nevi hekim görevi görmeleri, Budizm'in Orta Asya'ya girmesinde kolaylık sağlamıştır. Orta Asya kültüründe önemli yer tutan Şamanlar aynı zamanda insanları iyileştiren hekim görevi de üstlenirler. Bundan dolayı dervişler, Orta Asya kültüründe yadırganmadan kabul görmüşlerdir."⁵³

1285 yılında, Yiğmiş Champa'da Zhennan (镇南) Kralı'nın yönetimi altındaki

52 Harun Güngör, "Eski Türklerde Din ve Düşünce", *Türkler*, C 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 479-480.

53 Şengül Demirel, "Şamanizm ve Budizm Arasındaki Paralellikler", *Akademik Hassasiyetler*, 4/8 (2017), s. 141-142.

birimde denetmen olarak görev yapmıştır. Aynı yıl, Ali Haiya⁵⁴ ve yardımcısı Suodu⁵⁵ ile birlikte Champa'ya sefere gitmişlerdir. Maalesef savaş başarısızlıkla sonuçlanmış, Suodu savaş sırasında ölmüştür. 1287 yılında, Yighmish Mabar'a⁵⁶ elçi olarak gönderilmiştir. Buradan hediye olarak sadaka kasesi⁵⁷ ve Buda kemiği⁵⁸ almıştır. Ayrıca Yighmish kendi parasıyla hanedanlığa hediye sunmak için kırmızı sandal ağacından yapılmış taht odası malzemesi satın almıştır.⁵⁹ Mabar'dan yola çıkan Yighmish, sert rüzgarlardan dolayı 1 yıl sonra hanedanlığa varabilmiştir. Seyahatten dönüşünde Kubilay Han Yighmish'e kaç kez seyahate çıktığını sormuş ve cevap olarak 4 sayısını alınca ona emeklerinden dolayı yeşim kemer hediye etmiştir. Bununla birlikte Kubilay Han, Yighmish'i Jianghuai Eyaleti'nde üst düzey memur görevine getirerek ikinci dereceye yükseltmiştir.⁶⁰

1292 yılında Kubilay Han Cava'ya bir sefer düzenlemeye karar vermiştir. Sefer hazırlıkları için Fujian'de bir birim kurulmuştur. Bu birimde askeri işlerden Shi Bi⁶¹, idari işlerden Gao Xing, deniz ve rota ile ilgili işlerden Yighmish

- 54 Ali Haiya (阿里海牙, 1227-1286): Ariq Qaya olarak da bilinmektedir. Uygurdur. Yuan Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde askeri ve siyasi alanda önemli bir yeri vardır. Ali Haiya ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yuan Shi, Lie Zhuan 15, "Ali Haiya Zhuan", http://www.guoxue.com/shibu/24shi/yuanshi/yaas_128.htm, 22.05.2018, sa. 16:10.
- 55 Suodu (唆都, ?-1285): Söghetei olarak da bilinmektedir. Yuan Hanedanlığı generallerindedir. İlk olarak Kubilay Han'ın koruması olarak görev yapmıştır. Song-Yuan savaşında üstün rol oynamış, yöneticiliğe yükseltilmiştir. 1285 yılında Champa seferinde görev almıştır. Seferde mağlup düşerek ölmüştür. Bu seferden dolayı Vietnam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Suodu hakkında detaylı bilgi edinmek için bk. Yuan Shi, Lie Zhuan 16, "Suo Du Zhuan", <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=679717&remap=gb>, 22.05.2018, sa. 16:45.
- 56 Mabar (马八儿国): Bugün Hindistan Yarımadası'nın güneyinde yer alan Tamil Nadu Eyaleti'nin ikinci büyük şehri olan Madurai şehrinde bulunan eski bir krallıktır. 1279 yılında Suoli Krallığı'nı yok eden Mabar Krallığı ile Yuan Hanedanlığı'nın ilişkileri oldukça yakın olmuştur. Yuan döneminde Mabar Krallığı Yuan Hanedanlığı'na toplan 11 kez elçi göndermiş, Yuan Hanedanlığı ise Mabar'a 7 kez elçi göndermiştir. Çin'de nadir görülen birçok değerli eşya bu sayede Güney Hindistan'dan Çin'e girmiştir. (bk. Yunzhong Zhou, "Yuan-Ming Shiqi Zhongguo yu Maba'r, Suoli Jiaotong Shi Xin Kao", *Nanya Yanjiu*, S. 2 (2012), s. 117.)
- 57 Budist rahiplerin günlük hayatlarında ihtiyaç duydukları en önemli objelerdendir. Budist destekçilerden para ve yiyecek toplamak için kullanılır.
- 58 Buda Nirvana'ya ulaştıktan sonra yakılmış ve geriye kemik ve kül kalıntıları kalmıştır. Budistler de bu kemikleri Buda kemiği olarak adlandırmışlardır. Bu kemikler, günümüze kadar özenle muhafaza edilmiştir.
- 59 Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".
- 60 问曰：「汝逾海者凡几？」对曰：「臣四逾海矣。」帝悯其劳，又赐玉带，改资德大夫，遥授江淮行尚书省左丞，行泉府太卿。(bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".)
- 61 Shi Bi (史弼, 1233-1318): Yuan döneminin önemli üst düzey memurlarındandır. 1292 yılında

sorumludur. 1293 yılında, Yighmish askerleri ile birlikte Kediri'ye⁶² saldırmıştır. Ülkenin Krah Hacı Gedang (合只葛当) teslim olmuştur. Cava Kralı'nın Damadı Tuhambi Duye (土罕必闍耶) de teslim olmuştur. Ancak ordu bu seferden zaferle geri dönecekken, Yighmish ve Shi Bi Cava Kralı'nın Damadı Tuhambi Duye'nin ülkesine geri dönerek hanedanlığa bağlılığını tebliğ etme ricasını kabul etmişlerdir. Onları aldatan Tuhambi ülkesine döndüğünde isyan başlatarak Yuan ordusunu bozguna uğratmıştır. Yuan Hanedanlığı bu savaşta büyük zarara uğramıştır. Bu zarardan da Yighmish ile Shi Bi'yi mesul tutmuştur. Böylelikle Yighmish ve Shi Bi hak ettikleri ganimetin üçte birinden daha az (17 bin) almışlardır. Ancak hakları sonradan onlara geri iade edilmiştir. Cava'dan döndükten sonra Yighmish, birinci derece rütbeye yükselerek Fujian İdari Yönetimi'nde üst düzey memur olarak görev almıştır. Aynı zamanda Misafirleri Karşılama İdari Birimin işlerinden sorumlu tutulmuştur. Yaşlandıktan sonra ise evine dönmüştür. İmparator Renzong seyahatlerdeki emeklerinden dolayı onu "Wu Beyi" unvanı ile onurlandırmıştır. Akabinde ise Yighmish vefat etmiştir.⁶³⁶⁴

Yighmish, denizlerde 20 yıl boyunca Hint Okyanusu'ndaki küçük ülkelere elçi olarak giderek Yuan Hanedanlığı'nı temsil etmiş ve bu küçük ülkelerin Yuan İmparatoru'na biat etmelerini sağlamıştır. Çin'in antik çağlardan itibaren sürdürdüğü dışa açılım ve haraç politikasını uygulayarak Yuan'ın kuruluş yıllarında dış ülkeler ile siyasi ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine büyük katkı sağlamıştır. 4 seyahatte kültür elçisi olarak görev alan Yighmish, Cava ve Champa'daki seferlerde "deniz kuvvetleri komutanı" olarak görev almıştır. Bu iki sefer her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da bu iki seferin denizcilik tarihindeki önemini hiçe sayamayız. Yighmish her iki seferde de zor olana başarmış ve hanedanlığının kazanması için elinden geleni yapmıştır. Nitekim sonunda da İmparator Renzong onu emeklerinden dolayı onurlandırmıştır. Ayrıca Yighmish'in Zheng He'dan

Cava seferi için Fujian Eyaleti İdari Yöneticisi olarak görev yapmıştır. Akabinde Yighmish ve Gaoxing ile beraber Cava seferinde görev almıştır. Seferde askeri işler ile görevlendirilmiştir. Ancak seferin sonunda zafer kazanacakken Yighmish ile verdikleri karar hanedanlığı büyük zarara uğratmış ve Cava seferi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1310 yılında, Jiangxi'de üst düzey memur olarak görev yapmıştır. 1318 yılında "E Beyi (鄂國公)" unvanı ile onurlandırılmıştır. Aynı yıl, vefat etmiştir. Shi Bi hakkında detaylı bilgi edinmek için bk. Yuan Shi, Lie Zhuan 49, "Shi Bi Zhuan", <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=972634&remap=gb> 22.05.2018, sa. 12:55.

62 Kediri (葛郎國): Endonezya,Java Adalarında Brandas nehri yanında bulunmaktadır.

63 Yighmish'in ölüm yılı tam olarak bilinmese de 1316-1319 yılları arasında vefat ettiği tahmin edilmektedir. (bk. Haiping Lin, agm., s. 47.)

64 Yighmish biyografisi için bk. Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, "Yiheimishi Zhuan".

130 yıl önce Hint Okyanusu'nda başarılarla imza attığını da unutmamamız gerekmektedir.

Sonuç

İmparatorların kendini “Göğün altındaki her şeyin yöneticisi” olarak gördüğü hanedanlıklar tarihinde dışa açılım ve haraç politikaları daima özel bir yere sahip olmuştur. Zheng He ve Yıghmish'in seyahatlerinin düzenlenmesindeki en önemli etken de budur. Yabancı ülkelere elçi olarak giden Zheng He ve Yıghmish Çin ile yabancı ülkeler arasında kültür elçisi olarak görev yapmışlar ve ikili ülke ilişkilerine diplomatik ve ticari alanda katkı sağlamaya çalışmışlardır. Yaşadıkları dönemde yeterince ilgi görmeyen bu iki denizcinin Çin'e sağladığı katkılar ölümlerinden yüzyıllar sonra anlaşılmıştır.

16. yüzyılda Portekizlerin Hint Okyanusu'na ulaşmasıyla bölgeyi sömürge haline getirmeye çalışması Çin'in denizcilik alanında gerilediği döneme denk gelmiştir. 16. yüzyıldan önce Çin, denizlerde rakipsizdir. Denizcilik ve gemi teknikleri neredeyse tüm ülkelerden üstündür. Çin'in tek bir hedefi vardır. O da barış politikası altında yabancı ülkeler ile ilişkileri güçlü tutmak, ona biat etmelerini sağlamak, siyasi ve ticari üstünlük sağlamaktır. Nitekim Zheng He ve Yıghmish'in Güneydoğu Asya'ya yaptığı seyahatler ile Çin'in bu hedefine ulaştığını söyleyebiliriz. Şuna da dikkat çekmemiz gerekir ki Keşifler Çağı her ne kadar dünya tarihinin akışını Avupa'ya doğru değiştiren bir çağ olsa da 13-15. yüzyıllar Çin'in denizcilikte zirve yaptığı ve Hint Okyanusu'nda egemen olduğu dönemlerdir. Elde edilen bu zaferde de Ming ve Yuan döneminin ünlü denizcileri Zheng He ve Yıghmish'in emekleri asla unutulmamalıdır.

Kaynaklar

Bambu Yıllıkları (竹书纪年): <https://ctext.org/zhushu-jinian/di-mang/zhs?searchu=%E5%8D%81%E4%B8%89%E5%B9%B4%EF%BC%8C%E6%9D%B1%E7%8B%A9%E4%BA%8E%E6%B5%B7%EF%BC%8C%E7%8D%B2%E5%A4%A7%E9%AD%9A%E3%80%82>, 09.05.2018, sa. 14:27

Ceylan, Fatma Ecem, “Müslüman Çinli Amiral Zheng He’nın Aile Tarihine Genel Bir Bakış”, *Current Research in Social Sciences*, 2/ 2 (2016), s. 37-45.

Ceylan, Fatma Ecem, “Zheng He’nın Yaptığı Seyahatlerin Çin Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara 2017.

Chen, Kexin, Wo Guo Gudai Hanghai, *Tianjin Hanghai*, S. 1 (1980), s. 11-18.

Chen, Li; Zhang, Yanxia, “Qiantan Zhongguo Zaoqi de Zao Chuanye yu Hanghai Shu”, *Dandong Shizhuan Xuebao*, 24/3 (2002), s. 37-39.

Chen, Lihua, “Weiwu’er Hanghaijia Yiheimishi yu Qingyuan Sheng Shi de Hunyin- Jianshi Yuan Dai Quanzhou Shengshi Jiazuo San Fang Muzhi”, *Fujian Wenbo*, S. 3 (2012), s. 49-54.

Chen, Lihua, “Yuan Dai Weiwu’er Hanghaijia Yiheimishi yu Quanzhou Gang – Yi San Fang Beike Wei Zhongxin”, *Haijiao Shi Yanjiu*, S. 1 (2017), s. 121-138.

Demirel, Şengül, “Şamanizm Ve Budizm Arasındaki Paralellikler”, *Akademik Hassasiyetler*, 4/8 (2017), s. 139-144.

Ding, Zhenghua, Zhongguo Hanghai Shi Gaiyao, *Zhongguo Keji Shiliao*, S. 4 (1983), s. 14-20.

Fernandez-Armesto, Felipe; Campbell, Eila M.J., “Vasco da Gama” Maddesi, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Vasco-da-Gama>, 04.05.2018, sa. 14:53

Guo, Xiaoyong, “Zheng He Xia Xiyang De Yingxiang Ji Qi Zhong Duan Yuanyin-Haiyang Wenhua de Shijiao”, *Yüksek Lisans Tezi*, Huazhong Shifan Daxue, Wuhan 2006.

Güngör, Harun, “Eski Türklerde Din ve Düşünce”, *Türkler*, C 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 463-503.

Jinian Wei Da Hanghai Jia Zheng He Xia Xi Yang 580 Zhou Nian Choubei Weiyuanhui; Zhongguo Hanghai Shi Yanjiuhui, *Zheng He Jiashi Ziliao*, Renmin Jiaotong Chuban She, Beijing 1985.

Karakaş Öziir, Nazan, *Keşifler ve Coğrafya 15. ve 16. Yüzyıl Keşifleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015.

Kong, Yuanzhi; Zheng, Yijun, *Dong Nan Ya Kaocha Lun Zheng He*, Beijing Daxue Chuban She, Beijing 2008.

Levi, Joseph Abraham, “Muslim Science as the Source of the Portuguese Age of Discoveries”, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 14/5 (2013), s. 2-8.

Lin, Haiping, Yuan Dai Weiwu'er Hanghaijia Yiheimishi Yi Er San Shi, *Kashi Shifan Xueyuan Xuebao*, 24/5 (2003), s. 47-49, s. 48.

Menzies, Gavin, *1421 Çin'in Dünyayı Keşfettiği Yıl*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2014.

Newitt, Malyn, *A History of Portuguese Overseas Expansion, 1400–1668*, Routledge, London & NewYork 2005.

Ollhoff, Jim, *Ferdinand Magellan*, ABDO Publishing Company, Minnesota 2014.

Önalp, Ertuğrul, “Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S. 23 (2008), s. 195-239.

Özbaran, Salih, “Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 31 (1977), s. 66-146.

Sezgin, Fuat, “Amerika'nın Keşfinde Müslümanlar”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 40 (2017), s. 33-50.

Sezgin, Fuat, *Amerika Kitasının Müslüman Denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2013.

Sezgin, Fuat, *İslam'da Bilim ve Teknik*, C 3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2008.

Shi Jing (诗经), Shang Song (商颂), Changfa (长发): <https://ctext.org/book-of-poetry/sacrificial-odes-of-shang/zhs?searchu=%E7%9B%B8%E5%9C%9F%E7%83%88%E7%83%88>, 09.05.2018, sa. 14:27.

Tate, H. R., “A Mediaeval Navigator: Vasco da Gama”, *Journal of the Royal African Society*, 43/ 171 (1944), s. 61-65.

Velho, Alvaro, *A Journal of The First Voyage of Vasco Da Gama, 1497-1499*, çev. E. G. Ravenstein, Hakluyt Society, London 1898.

Wang, Chuanchao; Wang, Lingxiang; Zhang, Manfei; Yao, Dali; Jin, Li; Li, Hui; “Present Y chromosomes support the Persian ancestry of Sayyid Ajjal Shams al-Din Omar and Eminent Navigator Zheng He”, *Xiandai Renlei Xue Tongxun*, C 8 (2014), s. 8-10.

Xin Yuan Shi, Juan 181, Lie Zhuan 78, “Yiheimishi Zhuan”, <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=643440&remap=gb>, 22.05.2018, sa. 12:54.

Xu, Jisu, *Er Shi Si Shi Di Ba Ce*, Zhongguo Xiju Chuban She, Beijing 2008.

Yuan Shi, Lie Zhuan 15, “Ali Haiya Zhuan”, http://www.guoxue.com/shibu/24shi/yuanshi/yuas_128.htm, 22.05.2018, sa. 16:10.

Yuan Shi, Lie Zhuan 16, “Suo Du Zhuan”, <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=679717&remap=gb>, 22.05.2018, sa. 16:45.

Yuan Shi, Lie Zhuan 49, “Shi Bi Zhuan”, <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=972634&remap=gb>, 22.05.2018, sa. 12:55.

Zheng, Yijun, *Lun Zheng He Xia Xi Yang*, Haiyang Chuban She, Beijing 2005.

Zhou, Yunzhong, “Yuan-Ming Shiqi Zhongguo yu Maba’r, Suoli Jiaotong Shi Xin Kao”, *Nanya Yanjiu*, S. 2 (2012), s. 114-123.

